

Kitabın Asıl Adı
Küçük Kitapta Büyük Mevzular

◆
Müellif
İsmail Fennî Ertuğrul

◆
Hazırlayan
Melikşah Sezen

◆
İç ve Kapak Tasarım
Berra Kömürcü
Talha Burak
Eslem Elif

◆
İsbn
978-605-7562-48-7

◆
Yayınevi Sertifika No
51260

◆
Baskı Sayısı ve Tarihi
1. Baskı / Mayıs 2024

◆
Baskı
Lord Matbaa
Sertifika No: 45501
Maltepe Mah. Davutpaşa Cd.
Emintaş San. Sit. no: 103/430
Topkapı - Zeytinburnu / İstanbul

**ŞAMİL
YAYINEVİ**

Mehmet Akif Mh. Senem Sok. No:2/A
Çekmeköy / İstanbul T: 0216 642 42 50

www.samilyayinevi.com.tr

KÜÇÜK KİTAPTA BÜYÜK MEVZULAR

İsmail Fennî Ertuğrul
(1885-1946)

Hazırlayan
Melikşah Sezen

Istanbul - h. 1445 / m. 2024

İçindekiler

Eser ve Neşrine Dair.....	7
İsmail Fennî Ertuğrul: Hayatı ve Eserleri.....	13

KÜÇÜK KİTAPTA BÜYÜK MEVZULAR / 25

[Cenâb-ı Allah Niçin İnkâr Edilemez?]	27
[Vahdet-i Vücûd Meselesi]	44
[Din Meselesi ve Semavî Dinler]	47
[Mucize ve Keramet]	50
[Ruha Dair Meseleler]	86
[İslâm'a Dair]	91

Kaynakça	99
İndeks	101

Esere ve Neşrine Dair

İsmail Fennî Ertuğrul merhumun *Küçük Kitapta Büyük Mevzular* isimli elinizdeki eseri, ismiyle müsemma bir metin olup bizlere hacim olarak muhtasar fakat muhteva olarak yoğun, derinlikli bir çalışma sunmaktadır. Bu küçük eser hakikaten esaslı ve büyük mevzulara temas ederken evvela İsmail Fennî'nin çok yönlülüğünü ve ilmî yetkinliği yansıtan hususî bir numune sunmaktadır. Nitekim eserin konularına bakıldığında, batı felsefesinden ilm-i kelâma, İslâm tarihinden tasavvufa, tefsir bahislerinden siyere, dinler tarihinden hadîs alanına kadar hemen her ilmin en merak edilen dolayısıyla da en netameli, tarihten günümüze en çok konuşulmuş ve irdelenmiş bazı mevzularını okuyucuya sunmaktadır. İzahı ve iknası mihnetli mevzuları hem büyük bir özgüven ve yetkinlikle ele alırken hem de en şüpheli ve alt seviyeden muhatapların dahi anlayabileceği bir üslup ile arz etmeyi, konuyu teknik ayrıntılara ve ıstıhlara bağmadan aktarabilmeyi başarmıştır. Tüm bunlar bu küçük kitabın yalnızca mevzuları itibarıyla değil, aynı zamanda o mevzuları ifade kabiliyeti açısından da büyük bir eser olduğunu bizlere ihtar etmektedir.

Eser, konu seçkisini ve konular arasındaki geçişini büyük oranda soru-cevap formunda belirleyip sürdürmektedir. Bu yönüyle kadim metinlerdeki "kâle-ekulu" formunun muasır bir versiyonu olarak nitelenebilir. İsmail Fennî, baştan sona meraklı, biraz şüpheli ve öğrenmeye aç fakat öte yandan muknî izahlara, delillere ve burhanlara karşı samimi bir

teslimiyet gösteren, inattan uzak bir muhatapla münasebet görünümü veren bu eserinde aslında gerçek bir muhatapla konuşmamakta, sualleri de cevaplar gibi kendisi şekillendirmektedir. Suallerin üslubu, kelime seçimi ve mantikî örgüsü cevaplarda karşımıza çıkan üslup, kelime seçimi ve mantikî örgü ile aynıdır. Belki suallerin belirlenmesinde müellifin zaman içinde muhatap olduğu sual ve meselelerin tesiri olmuştur fakat neticede suallerin son hâli onun tasarrufu ile şekillenmiştir diyebiliriz.

İlk olarak, bundan yaklaşık bir asır evvel, 1934 yılında yani müellifin sağlığında Millî Mecmua Matbaası'nda neşredilen¹ bu kıymetli çalışma, daha sonra Hasan Kâmil Yılmaz tarafından kısmî sadeleştirme ile hazırlanarak 1978 tarihinde, arkasında Vehbi Bilimer'e ait *Hak Din ve Âhir Zaman Peygamberi* isimli bir metin de eklenerek yeniden yayımlanmıştır.² Bu ikinci neşir de uzun zaman evvel tükenmiş ve maalesef yeni bir neşri yapılmamıştır. İlk neşirde dönemin tab' imkânlarının yetersizliklerinden kaynaklanan bazı yazım ve imlâ gibi teknik hata ve eksiklikler çokça mevcuttur. Eserin sonunda bir hata-sevap cetveli mevcutsa da bu, metin içindeki hataları karşılamaya kâfi değildir.

Temas edilen ikinci neşrin tekrar baskı yapmamasını bazı sebeplerle isabetli bulduğumuzu da yeri gelmişken belirtmemiz gerekir. Söz konusu sebeplerden ilki cumhuriyet döneminde zaten günümüz Türkçesiyle kaleme alınmış bir eserin sadeleştirme adı altında elden geçirilmesi bizce makul ve makbul bir adım değildir. Okuyucunun küçük bir himmetle pekâlâ halledebileceği, anlamı bilinmeyen keli-

meleri öğrenme ameliyesini, sadeleştirme gibi büyük bir harekete sebep kılmak bizce isabetli değildir.

İkinci olarak, eser boyunca verilen dipnotlar, atıf yapılan âlim ve eserleri tanıtmak yahud âyet, hadîs ve muhtelif metinlerden yapılan iktibasların aslı me hazlarını göstermekten ziyade zaten bu tarz bir metnin muhataplarının az çok bildiği mefhumları açıklayan ve zaman zaman da müellifin bilerek uzak durduğu teknik konulara dalan bir mahiyet arz etmektedir. Bu da kanaatimizce isabetli bir tercih değildir. Son olarak ve belki de ikinci neşrin zaaflarının en önemlisi ise, eserin içinde herhangi bir açıklama belirtmeksizin takdim tehire gitmiş ve konular arasında yeni bir tertip meydana getirmiş olması, yine metnin hiçbir yerinde izah sunmadan aslı metnin arasında müdahil olup sadeleştirilenin şahsî bazı tasarruflarda bulunmasıdır. Dolayısıyla metnin işbu hâliyle neşri zaten ilmî anlamda istifadeye şayan değildir.

Biz çalışmamız esnasında evvela eserin 1934 tarihli, müellifin sağlığında neşredilen aslı hâlini esas aldık. Hata ve sevap cetvelinde belirtilmiş olan sınırlı sayıdaki hatanın tashihi yanında yazım, noktalama, âlim ve eser isimlerindeki zabt hataları gibi birçok noktada tashih ve tadilde bulduk. Bununla birlikte “gelmeğe, gitmeğe, tamamile” gibi bugün o şekilde kullanılmayan bazı kelimeleri “gelmeye, gitmeye, tamamıyla” şekline çevirdiğimizi ve bunu sadeleştirme olarak görmediğimizi de belirtmemiz gerekir.

Bunların yanında esere, okuyucu açısından faydalı olacağını düşündüğümüz bazı dipnotlar da koyduk. İsmail Fennî merhumun kendi dipnotlarını bizim dipnotlarımızdan ayırmak için müellifin dipnotlarının ardından [İsmail Fennî Ertuğrul] kaydı getirdik. Bu kaydın bulunmadığı tüm dipnotlar bize aittir. Tarafımızdan konulan dipnotlarda istifade ettiğimiz kaynakları da kaynakça bölümünde sunduk.

¹ İsmail Fennî, *Küçük Kitapta Büyük Mevzular*, İstanbul: Millî Mecmua Matbaası, 1934.

² İsmail Fennî Ertuğrul, *İman Hakikatleri Etrafında Suallere Cevaplar*, İstanbul: Sebil, 1978.

Dolayısıyla metnin sonunda yer alan kaynakçada sadece bizim istifade ettiğimiz eserler yer almaktadır. Son olarak, metinden istifadeyi arttıracaklarını düşünerek eserin sonuna bir de karma indeks ekledik.

Son olarak eserin muhtevasına dair birkaç hususa temas etmemiz gerekir. İsmail Fennî Ertuğrul ismiyle müsemma bu küçük kitapta kelâm ve tasavvufun ihtilaflı meselelerine de zaman zaman dahil olmuş, her ne kadar meseleleri kısa ve öz cevaplarla cevaplandırmaya çabalasa da bir şekilde büyük mevzulara dalmıştır. Onun cevap vermeye çabaladığı sualler dikkatle takip edilirse aslında dönem tartışmalarının bir muhassalasıdır. Maddiyî mezhebinden mucize bahsine, vahdet meselesinden cehennem azabının fenası konusuna kadar hemen her bahis bu dönemin en tartışmalı konuları arasındadır. Dolayısıyla okuyucunun şunu hatırd tutması elzemdir: Bu konular büyük oranda ihtilaflı bahislerdir. Bir kısmı hâlen tartışılmaya devam etmektedir.

İsmail Fennî merhum tartışmalı konularda bir taraftır. Taraf olduğu cevap, kimi zaman Ehl-i Sünnet âlimlerin ekser kabulüne muvafık düşmeyen ve eleştirilen görüşler de olabilmektedir. Fakat bu noktada müellifin bir Şeyh-i Ekber muhibbi olduğu, dolayısıyla cehennem fenası yahud ruhun mahiyeti gibi bazı bahislerde İbnü'l-Arabî ve yorumcularını dikkat-i nazara alarak sarf-ı kelâm ettiğini bilmek gerekir. Bu görüşler tarihten günümüze tartışılmış hatta Şeyh-i Ekber takipçileri arasında dahi ihtilaflı konular arasında girmiş bulunmakla birlikte, biz eser içerisinde ya da dipnotlarda bu konulardaki kanaatlerimizi sunmadık, eleştiri ya da tashih gibi müdahalelere girişmedik.

Bu çalışmadaki aslı gaye, İsmail Fennî'nin düşünceleri ile okuyucuyu tekrar buluşturmadır. Biz ilgili konulardaki yer yer farklılık arz eden kanaatlerimizi sunmanın yerinin bize

ait telif çalışmaları olduğu kanaatindeyiz. Bu nedenle eserde yalnızca İsmail Fennî'nin izah ve kanaatleri olduğu bilinmelidir. Bizim eser boyunca müdahil olduğumuz tek nokta, birkaç rivayetin sıhhati ile ilgili durumu belirtmekten ibarettir.

Dünya hayatında evlâd sahibi olamayan, bu sebeple beni hep biraz mahzun etmiş bir münevver olan İsmail Fennî Ertuğrul'un eserleri, tüm mirasını ve onun içinden en kıymetlisi olan kütüphanesini tereddüt etmeden kendileri için vakfettiği ilim erbabı gençler tarafından okunmalı, çalışmalı, istifade edilmeli ve bu vesileyle "ruhu şâd olsun" dualarıyla aziz hatırası yâd edilmelidir. Mevlâ Teâlâ, son devrin güzidelere İsmail Fennî Ertuğrul'a merhametiyle muamele eylesin. Mekânını cennet, makamı âlî kılsın.

Melikşah Sezen
Tefekkür Kelâm
Araştırmaları Merkezi
2024/1445

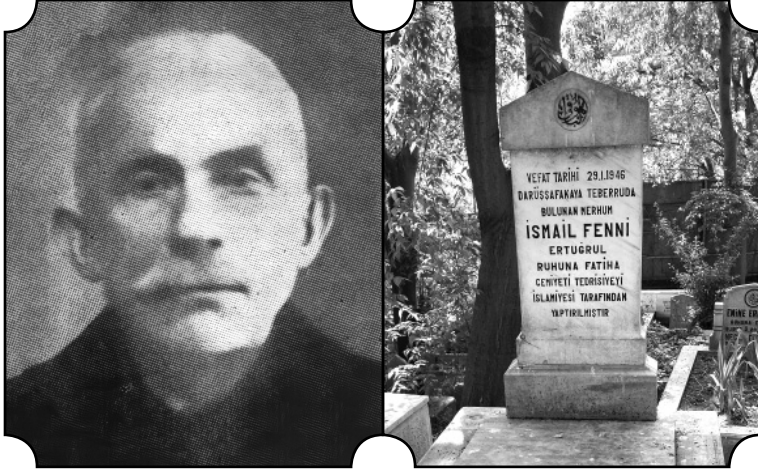
İsmail Fennî Ertuğrul: Hayatı ve Eserleri

İsmail Fennî merhumun terceme-i hâlini bizzat kaleme almış olması, bizim için pek sevindiricidir. *İslâm-Türk Ansiklopedi Mecmuası*'nda neşredilen otobiyografiyi merhum Süheyl Ünver, "Yavrum; bir insan ölünce onun yaşayışı hakkında kıymeti derecesine göre mutlaka bir şeyler yazmak isteyenler bulunacaktır. Belki benim hislerime tercüman olamazlar diye bu sene adada son ikametim esnasında kendi ağzımdan terceme-i hâlimi kaleme aldım. Bununla hakkında yazacakların ileri ve geri görüşlerine mâni olabiliriz. Bir suretini al, sende kalsın" sözleriyle teslim aldığı bildir. Dört parça hâlinde neşredilen bu terceme-i hâli buraya taşımamın faydalı olacağı kanaatindeyim. Hazretin hayatını, bizzat onun kaleminden öğrenelim.

Tırnova hanedanından ve meclis-i idare âzâsından Mahmud Bey'in oğluyum. 1272 sene-i hicriyesinde tevellüd ettim. Valideynim beni okutmak pek ciddi ve müsamahasız idiler. Daha pek küçük çocuk iken bir cariyenin kucağında kız mektebine gönderirlerdi. Mektebe gitmek istemediğim vakitte çehrelerinde ölen tebessüm derhal bir abuseteye tebeddül ederdi. Hatta bir gün bundan dolayı pederim tarafından cariyenin kucağında bir tokat yediğimi ve gözlerimin önünde âdeta şule hissettiğimi hâlâ unutmamaktayım. Biraz büyüdükten sonra Hacı Amiş "Ahmed" Efendi'nin sübyan

eserlerden gelir getirme imkânı daha yüksek olan eserleri tespit ederek bir neşir önceliği belirlemiş ve bu yolla evvela *Envâr-ı Hakikat* eserinin neşredilmesi yönünde bir karar 1948 tarihinde alınmıştır.⁷

Müessese merhumun *Büyük Feylesoflar* isimli eserinin neşri hakkında 1949 yılında bir karar almışsa da bu karar tatbik edilmemiş ve eser kayıplara karışmıştır. Temennimiz bu mühim eserlerin bir erbab-ı himmet vesilesiyle gün yüzüne çıkarılıp tekrar ilim âleminin hizmetine sunulması ve İsmail Fennî'nin ilmî mirası ile ihtirama lâyık hatırasının güçlü bir şekilde yaşatılmasıdır.

İsmail Fenni
Ertuğrul
(1885-1946)

Hazretin
Eyüp Sultan
Kabristanındaki Mezarı

KÜÇÜK KİTAPTA BÜYÜK MEVZULAR

◆
İsmail Fennî Ertuğrul
(1885-1946)

⁷ İsmail Fenni Ertuğrul, *Hakikat Nurları*, İstanbul: Cemiyet-i Tedrisiye-i İslâmiye, 1949.

Kaynakça

- Ahmet Güç, "Sifr", *DİA*, XXXVII, s. 156.
- Celâleddîn es-Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübra*, Mısır, 1967.
- Ebü'l-Fidâ İsmâil İbn Kesîr ed-Dimeşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 6. Baskı, 1988.
- İbn Kayyım el-Cevziyye, *Kitâbu'r-Rûh*, (nşr.) Muhammed Ecmel el-İslahî, I-II, Mekke: Dâru Alâmi'l-Fevâid, 2011.
- İbn Meymûn, *Delâletü'l-Hâirîn*, (çev.) Osman Bayder & Özcan Akdağ, İstanbul: Kimlik, 2019.
- İsmail Fennî Ertuğrul, *İman Hakikatleri Etrafında Suallere Cevaplar*, İstanbul: Sebil, 1978.
- İsmail Fenni Ertuğrul, *Hakikat Nurları*, İstanbul: Cemiyet-i Tedrisiye-i İslâmiye, 1949.
- İsmail Fennî Ertuğrul, *Kitâb-ı İzâle-i Şukûk*, İstanbul: Orhaniye Matbaası, 1928.
- İsmail Fennî Ertuğrul, *Küçük Kitapta Büyük Mevzular*, İstanbul: Millî Mecmua Matbaası, 1934.
- İsmail Fennî Ertuğrul, *Maddiyyûn Mezhebinin İzmihlali*, İstanbul: Orhaniye Matbaası, 1928.
- İsmail Fennî Ertuğrul, *Vahdet-i Vücûd ve Muhyiddîn-i Arabî*, İstanbul: Orhaniye Matbaası, 1928.
- Kitâb-ı Mukaddes, yani Ahd-i Atik ve Ahd-i Cedid*, İstanbul: Boyacıyan Agop Matbaası, 1885.
- Louis Büchner, *Madde ve Kuvvet*, (çev.) Baha Tevfik & Ahmed Nebil, I-II, İstanbul: Müşterekü'l-Menfaa Osmanlı Şirketi Matbaası, 1327.
- Mehmet Altun, *157 Yıllık Bir Eğitim Geleneği: Darüşşafaka Tarihine Bir Yolculuk*, İstanbul: Darüşşafaka, 2020.

Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *Fusûsü'l-Hikem*, (çev.) Ekrem Demirli, İstanbul: Alfa, 2017.

Sezgincan Yağcı (haz.), *Canlı Tarihler*, İstanbul: Büyüyenay, 2022.

Sir William Muir, *The Life of Mahomet*, I-IV, London, 1858-1861.

Voltaire, *Felsefe Sözlüğü*, (çev.) Lütfü Ay, I-IV, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 1943.

İndeks

A		E	
Abdullah İbn-i Mukaffa	19	Ebü'l-Alâ Maarri	40, 41, 89
Abdurrahman Câmî	45, 85	Ebü Ubeyde	83
Abdülgani-i Nablûsî	45, 85	Eflatun	52
Ahmed Mithat Efendi	75	Ehl-i Sünnet	10, 43, 44
Aliyyü'l-Kârî	45	Émile Dermenghem	63
Amenamoni	56		
Amon	55	F	
Arap İzzet Paşa	15	Firavun	51, 56
		Flornuva	69
		Frederik	95
B			
Babil	53	G	
Baron d'Holbach	38, 39, 40, 78	Gazâlî	17, 45, 83
Bâyezid-i Bistâmî	45	Gustave Le Bon	16, 30, 70, 79
Bedir	59		
Bekir Efendi	14	H	
Belkıs	51	Hacı Amiş Ahmed Efendi	13
Britanya Müzesi	55	Hacı Faik Bey	20
Buhârî	36, 45, 47, 62, 77, 78, 82, 83	Hakkı Bey	16
Büchner	16, 31, 34	Hanif	47
		Hasan Kâmil Yılmaz	8
		Hazret-i Âdem (a.s.)	48, 54, 58, 59, 82
C		Hazret-i Ali (r.a.)	73, 89, 90
Cebrail	57, 58	Hazret-i İbrahim (a.s.)	51
Cevad Bey	15	Hazret-i İsâ (a.s.)	48, 51, 52, 53, 54, 57, 58, 64, 72
Cudi Efendi	14	Hazret-i Meryem	48, 51, 57, 58
Cüneyd-i Bağdadî	45	Hazret-i Muhammed (s.a.v.)	47, 48, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 72, 77, 83, 93, 94, 95, 96
		Hazret-i Musa (a.s.)	53, 55, 56, 57, 72, 94
D			
Dârü'l-Muallimîn	14		
Darwin	34		
Dede Efendi	14		
Diderot	79		

Hazret-i Ömer (r.a.) 21, 72, 83

Hazret-i Süleyman (a.s.) 51

Hazret-i Yunus [a.s.] 51

Hemfon 55

Hilmi Paşa 16

Hiristiyan(lık) (Nasranî) 21, 37, 40,
47, 48, 49, 53, 54, 64, 69, 79, 82,
92, 94**I**

İbn Kayyim el-Cevziyye 86

İbn Meymûn 52

İbn Teymiyye 45, 85, 86

İbnü'l-Arabî. *bk.* Muhyiddîn-i
İbnü'l-Arabî

İncil 51, 52, 53, 54, 62

İran 60

İslâm 7, 13, 17, 36, 40, 44, 47, 60, 64,
82, 91, 92, 93İsmail Fenni Ertuğrul 5, 7, 8, 9, 10,
11, 13, 22, 23, 24, 34, 38, 39, 40,
41, 46, 54, 55, 57, 60, 68, 70, 83,
89, 93

İsmail Hakkı Bursevî 45

J

John W. Draper 75

K

Kant 30, 39, 69

Kanunî Aleksan Efendi 20

Kastallânî 62

Konevî. *bk.* Sadreddîn KonevîKur'ân-ı Kerim 17, 47, 51, 52, 54, 57,
59, 60, 61, 62, 63, 64, 70, 72, 75,
76, 77, 86, 90, 95

Kuşadalı İbrahim Efendi 14

L

Lamarck 34, 58

Luka 53

M

Madam İsmet 69

Maddiyûn 10, 16, 18, 28, 31, 32, 34,
71, 74, 78, 89, 97

Markos 53

Massignon 64

Matta 53, 54

Mecusî 47, 82

Medeni Aziz Efendi 20

Medine 72, 73, 83

Mehmet Nur 14

Mekke 60, 63, 86, 95

Meredith Townsend 94

Mevlânâ Celâleddîn er-Rûmî 45

Miytabzâde 15

Montaigne 23

Mozart 68

Muhyiddîn-i İbnü'l-Arabî 10, 17, 45,
46, 59, 72, 84, 85**N**

Naci Efendi 19

Nasranî. *bk.* Hiristiyan(lık)

Nazır Memduh Paşa 16

Necmeddîn Kübra 45

Nemrut 51

Newton 35

Ö

Ohannes Efendi 15

Oliver Loc 18

Ömer Halvetî 14

P

Pol Jane 18

R

Ramses 55

Renouvier 54

Rousseau 78

S

Sadreddîn Konevî 17, 45

Sadrişbak Ferid Paşa 16

Sakız[lı] Ohannes 15

Şevki Bey 20

Şeyh-i Ekber. *bk.* Muhyiddîn-i
İbnü'l-Arabî

Sir William Muir 94

Spencer 30

Spinoza 40

Stuart Mill 18

Süheyl Ünver 13

Swedenborg 69

Şam 83

Şarânî 17

Şeyh Sa'dî 96

T

Tahsin Paşa 15

Tanburî Ali Efendi 20

Teftazânî 45

Tevrat 51, 52, 53, 54, 62

V

Vali Mithat Paşa 14

Vehbi Bilimer 8

Voltaire 30, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41,
45, 48, 50, 78, 81, 88, 90, 96**Y**

Yahudi 40, 47, 48, 52, 54, 55, 82

Yuhanna 53

Z

Zerah Colburn 68

Ziya Bey 16